

SPRÁVY A RECENZIE

Vedecká konferencia Charakter a vývoj nezávislej kultúry a umenia na Slovensku po roku 1989

Začiatok semestra ak. roka 2019/2020 začal na Katedre kulturológie Filozofickej fakulty UKF v Nitre vedeckou konferenciou s názvom *Charakter a vývoj nezávislej kultúry a umenia na Slovensku po roku 1989* realizovanej 9. – 10. októbra 2019 v Sieni Konštantína Filozofa UKF v Nitre v rámci rovnomeného projektu VEGA 1/0282/18 pod záštitou dekanky Filozofickej fakulty UKF v Nitre doc. PhDr. Jarmily Maximovej, PhD. Cieľom konferencie bolo otvorenie diskusie a vedeckej odbornej reflexie nielen nezávislej kultúry a umenia so zameraním na slovenské realie, ale aj načrtnúť rámce rôzneho chápania základného pojmu nezávislosti, metamorfózy jeho chápania, či stieranie hraníc medzi tzv. nezávislou a oficiálnou kultúrou.

Počas dvojdnovej konferencie sa predstavilo 23 prednášajúcich, ktorí sa venovali nezávislosti v rámci tematických okruhov: nezávislosť – filozofické a esteticko-kulturologické súvislosti, nezávislá hudobná kultúra a umenie, nezávislá literárna a knižná kultúra a umenie, nezávislá divadelná a filmová kultúra a umenie, nezávislé kultúrne centrá na Slovensku a nezávislá kultúra médií a internetu.

Prvý deň po úvodných prejavoch **prodekana FF UKF prof. PaedDr. Bernarda Garaja, CSc.** a vedúceho riešenej vedeckej úlohy VEGA **prof. PhDr. Júliusa Fujaka, PhD.** zazneli plenárne prednášky, v ktorých rečníci vytvárali pomyselné terminologické rámce vnímania nezávislosti, slobody, jej premien a akostí. Svojim príspevkom s názvom *Čo znamená nezávislosť?* hľadal odpovede na položené otázky a otváral polemiku **doc. PhDr. Jozef Pauer, CSc.** (Filozofický ústav Slovenskej akadémie vied, Bratislava). Zameral sa na oblasť umenia, ktoré sa v súčasnej konzumnej a masovej kultúre môže javiť ako zbytočné. Vo svojich úvahách smeroval aj

k názoru, že práve nedisponovateľnosť a neužitočnosť vytvára nezávislosť. Druhá plenárna prednáška s názvom *Meditácia. Implózia myslenia* **doc. Mgr. Pavla Suchareka, PhD.** (Inštitút filozofie, Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove) sa venovala aspektom tzv. „praktickej filozofie“ a vnútornej slobody, či reflexii mechanizmov, ktoré ovplyvňujú filozofické myslenie ako jeden z posledných ostrovov slobody a nezávislosti.

V rámci vymedzovania filozofických a esteticko-kulturologických súvislostí pojmu nezávislosti sa niesla aj prednáška **Mgr. Kataríny Gabašovej, PhD.** (Katedra kulturológie, FF UKF v Nitre) *Dilematická povaha slobody (nezávislosti) v súčasnej kultúre*, ktorá reflektovala metamorfózy chápania slobody v kontexte filozofického obratu k subjektu, pričom v rámci krízy kultúry polemizovala o fetišizácii a absolutizácii slobody. O vplyve ideológie v oblasti spoločenských vied na vnímanie slobody a nezávislosti hovoril **doc. Mgr. Martin Štúr, PhD.** (Katedra romanistiky, FF UKF v Nitre) v príspevku *Zmeny chápania nezávislosti a hodnoty umenia, predovšetkým literatúry, a jeho miesta v kultúre na Slovensku po roku 1989 v kontexte upadania chápania filozofie a humanitných vied*. Venoval sa transformáciám a súvislosti ideologickej a ekonomickej závislosti, ako aj téme nepohodlnosti slobody, ktorá so sebou nesie zodpovednosť za kultúru a spoločnosť. Nejednoznačnosti pojmov slobody a nezávislosti sa venoval vo svojom príspevku *Chápanie slobody a nezávislosti (u vybraných autorov)* **Mgr. Jozef Palitefka, PhD.** (Katedra kulturológie, FF UKF v Nitre). Pozornosť upriamil najmä na filozofiu existencializmu, ktorej dominantnou myšlienkou je práve otázka ľudskej slobody.

O nezávislosti v kontexte súčasného nekonvenčného tanca hovorila **Mgr. Petra Fornayová** v príspevku *Vidieť a myslieť*. Zamerala sa na nezávislosť súčasnej tanečnej scény na Slovensku v rámci schémy podpory pre umenie, existujúcej kultúrnej infraštruktúry a vývoja tanečného umenia na Slovensku. Prínos nezávislosti kultúry v rôznych podobách umeleckých rezidiencií predstavil **doc. Mgr. Miroslav Ballay, PhD.** (Katedra kulturológie, FF UKF v Nitre) predstavením témy *Pragmatické dosahy rezidenčných umeleckých pobytov na vidieku (Autopsia z konkrétneho pobytu ako prípadová sondáž)*. Aj prostredníctvom osobnej skúsenosti nastolil otázku, či práve umelecká rezidencia svojim

existenciálnym modusom pobytu umelca nie je cestou hľadania, resp. objavovania autentického, nezávislého (alternatívneho) umenia. Problematiku nezávislosti v divadelnom umení reflektoval z inej perspektívy **Mgr. Jozef Puškár, PhD.** (Katedra kulturológie, FF UKF v Nitre) svojím príspevkom *Aspekty nezávislosti v súčasnom (slovenskom) divadle*, v ktorom sa venoval rôznym podobám nezávislosti (napr. finančnej, tvorivej, politickej atď.) v slovenskej divadelnej produkcii (po roku 1989). Situáciu v nezávislej divadelnej kultúre v Českej republike predstavila **Mgr. Martina Pecková Černá, PhD.** (Institút umění – Divadelní ústav, Praha), ktorá prezentovala podnetný text *České „nezávislé“ divadlo po roce 1989*. Zamerala sa v ňom najmä na zdroj, profesionalizáciu a vývoj epicentier nezávislých divadelných scén a súborov po roku 1989 v Českej republike a čiastočne aj na Slovensku. Oblasť divadla uzatvorila **Mgr. art. Katarína Cvečková** (Katedra divadelných štúdií, Divadelná fakulta VŠMU Bratislava) s témou *Intermedialita ako jedna z tendencií súčasnej nezávislej divadelnej scény*. V nej sa venovala charakterizovaniu súčasnej nezávislej divadelnej tvorby v súradniciach nových intermedialných technológií, a to prostredníctvom jej výrazovej rôznorodosti, medzi ktorými sa objavujú aj princípy dokumentárneho divadla, alebo návrat k rituálu.

Podoby slobody a nezávislosti (nielen) v hudobnom umení reflektoval **prof. PhDr. Július Fújak, PhD.** (Katedra kulturológie, FF UKF v Nitre) vo svojom príspevku *Ambivalentnosť vnútornej slobody v súradniciach nezávislej (hudobnej) kultúry na Slovensku: Milan Adamčiak a Marián Varga*. V odkaze na teoretické koncepcie M. Foucaulta, J. Lacana či V. Flussera problematizoval otázky skutočného nadobúdania modusu nezávislosti v kultúre a umení cez prizmu tvorivej a umeleckej činnosti. Tieto teoretické východiska aplikoval na tvorbu intermedialného umelca Milana Adamčiaka a transžánrového skladateľa Mariána Vargu. Na podoby nezávislosti a (ne)slobody v hudbe a v živote slovenských skladateľov tvoriacich najmä v druhej polovici 20. storočia sa zamerl **Mgr. Ondrej Veselý** (Ústav literárnej a umeleckej komunikácie, FF UKF v Nitre) vo svojom príspevku *Individuálna nezávislosť v hudobnej kultúre (nielen) u nás pred rokom 1989 a v súčasnosti*.

Druhý konferenčný deň bol v úvodnom bloku zameraný na oblasť nezávislých kultúrnych centier. **Mgr. Milan Zvada, MA** (Nezávislé kultúrne centrum Záhrada, Banská Bystrica) pertraktoval tému *Záhrada a jej kultúrny program ako odozva na umelecký dopyt, spoločenské premeny a potrebu komunitného rozvoja v meste a regióne (2010-2018)*. Pojmy sloboda a nezávislosť vnímal prostredníctvom histórie a fungovania kultúrnych centier zastrešených pod občianskym združením Anténa – sieť pre nezávislú kultúru (2009). Na tému kultúrnych centier nadviazali aj **prof. PhDr. Július Fújak, PhD.** a **Mgr. art. Michal Kočiš** (Katedra kulturológie, FF UKF v Nitre) v spoločnom príspevku *Kultúra „zdola a svojpomocí“ v Nitre – iniciatívy miestnych nezávislých kultúrnych komunit v súčasnosti*, v ktorom sa venovali vývoju, mapovaniu a zhodnoteniu významu nezávislých kultúrnych bodov, uzlov a priestorov v tomto meste. Nielen o potrebe hodnotenia, systematického procesu komparácie „produktov“ (služieb) a pôsobenia nezávislých kultúrnych centier referovala **Mgr. Veronika Moravčíková, PhD.** (Katedra kulturológie, FF UKF v Nitre) v príspevku *Význam hodnotenia a porovnávanía nezávislých kultúrnych centier – úvod do problematiky ich benchmarkingu*. Sekciu nezávislých kultúrnych centier na Slovensku uzavrel **Mgr. art. Michal Kočiš** (Katedra kulturológie, FF UKF v Nitre) príspevkom *Podoby a charakter novoznikajúcich nezávislých kultúrnych iniciatív*. V ňom bližšie oboznámil auditorium o iniciatívach vzniku centier po roku 2010 v odľahlejších regiónoch Slovenska, pričom sa zameriaval na ich potenciál a udržateľnosť v širšom kultúrno-umeleckom kontexte.

Problematiku nezávislej literárnej a knižnej kultúry otvoril **doc. PhDr. Zolán Rédey, PhD.** (Ústav literárnej a umeleckej komunikácie, FF UKF v Nitre) s témou *Nezávislosť literatúry – literatúra nezávislosti (Slovenská knižná kultúra a umenie po roku 1989)*. Venoval sa slovenskej literatúre po roku 1989 v porovnaní s literatúrou predchádzajúceho totalitného obdobia, už ako forme nezávislej, mocensky a politicko-ideologicky neobmedzovanej nemani-pulovanej slovesnej a knižnej kultúre. Na experimentálnu poéziu sa zamerl **doc. Mgr. Jaroslav Šrank, PhD.** (Katedra slovenského jazyka a literatúry, Ústav filologických štúdií, Pedagogická fakulta UK v Bratislave) v príspevku *Recepcia experimentálnej poézie v slovenskej literatúre po roku 1989 (Vo vzťahu*

k básnickej tvorbe Milana Adamčiaka). Predmetnou recepciou poézie tohto významného intermedialného umelca sa zaoberal v troch oblastiach: literárnovednej expertízy, publicistiky v literárnych časopisoch, ohlasy a odkazy v pôvodnej literárnej tvorbe. Špecifickej oblasti slovenskej literárnej kultúry sa venoval **Mgr. Tomáš Lietavec** (Ústav literárnej a umeleckej komunikácie, FF UKF v Nitre) – *Súčasná slovenská poézia v rukách nezávislých vydavateľských iniciatív (Sondy, kontexty, reflexie)*. So zreteľom na ponovembrové politické a kultúrno-spoločenské podmienky na Slovensku, pozoroval prejavy vydavateľskej nezávislosti v širšom kontexte literárneho života.

Nezávislá kultúra médií a internetu bola poslednou sekciou konferencie, ktorú otvorila **Mgr. Erika Moravčíková, PhD.** (Katedra kulturológie, FF UKF v Nitre) s témou *O médiách, dôvere a nedôvere (Poznámky k problematickému vymedzeniu pojmu alternatívne/nezávislé médiá v kontexte postfaktualnej éry)*. Jednou z otázok, ktoré si autorka kládla, bolo, prečo termín „alternatívne médiá“ nabral výrazne negatívne konotácie, neraz odkazujúce na bezprecedentné šírenie tzv. dezinformačnej a konšpiračnej agendy. Na tému postpravdy nadviazal **Mgr. Juraj Skačan, PhD.** (Katedra filozofie, FF UKF v Nitre), ktorý hľadal súvislosti medzi postpravdou, náboženskou pravdou a (nielen) digitálnou virtualizáciou náboženstva v príspevku *Postpravda, náboženská pravda a digitálnymi médiami podnecovaná individualizácia náboženstva u jednotlivca*. Premeny informačného ekosystému pod vplyvom široko dostupného interakčného rozhrania nových médií načrtla **Mgr. Andrea Olejárová** (Katedra kulturológie, FF UKF v Nitre) v texte *Informácie v digitálnom veku: Sondáž do vzťahu medzi participatívnou kultúrou a nezávislosťou mediálnej produkcie v internetovom prostredí*. Autorka sa o. i. venovala sondáži oblastí deprofesionalizácie žurnalistiky, absentujúcej regulácie informačných tokov, nivelizácie zdrojov či oslabenia spoločenskej zodpovednosti v kontexte slovenských reálií. Posledný konferenčný príspevok *(Ne)závislosť projektu vlastnej identity v kontexte LGBT+ minorít* prezentovala **PhDr. Lucia Valková** (Katedra kulturológie, FF UKF v Nitre), v ktorom sledovala podoby slobody najmä v súvislosti s teóriami gender a queer, ktoré narážajú na konzervatívnosť spoločnosti, tkvajúcej v strachu z inakosti, udržiavani

stereotypov, nevedomosti a nezáujme, čo demonštrovala na slovenských reáliách politickej a umeleckej sféry.

Oba dni ukončil zaujímavý umelecký off program v duchu prezentácie nezávislého umenia, ktorý sa odohrával v Univerzitnom tvorivom ateliéri UKF v Nitre. Prvý deň zavŕšil sólový projekt slovenskej choreografky a tanečnice **Petry Fornayovej** s názvom *Všetko čo mám rada*. Išlo o fúziu divadla, tanca a dokumentárneho filmu artikulujúcu „subjektívnu stratégiu trvalo udržateľného rozvoja“ – s výrazom snahy sústrediť sa na to, čo máme radi. Druhý deň konferencie ukončil hudobný program *Co-improvizácie v priamom prenose ...*, v ktorom sa predstavil experimentálny hráč na elektrickú gitaru **Miloš Železnák**, a ako hostia **Ondrej Veselý** (akustická gitara), **Martina Janegová** (klavír a zvukové objekty) a **Július Fújak** (klavír, perkusie a koncept koncertu).

Konferencia „pretriasajúca“ z rôznych uhlov a hľadísk tému charakteru a vývoja našej nezávislej kultúry a umenia v obdobiach pred medzníkom roku 1989 i po ňom poskytla mnoho podnetov na ďalšiu reflexiu, analýzu, ako aj (re)interpretáciu javov, procesov a pojmov, ktoré sa bezprostredne spájajú s nezávislosťou, slobodou a ich metamorfózami v minulosti i dnes. Vzájomné inšpiratívne motívy vedúce počas nej k zamysleniu budú dôležitými impulzmi a výzvami skúmania a prehodnocovania fenoménu nezávislosti umenia a kultúry. Z podujatia bude publikovaný zborník v roku 2020, členený do uvedených tematických okruhov (s prípadným zahrnutím tematických prednášok ďalších významných odborníkov, realizovaných vo vedec-kom cykle Culturologos Katedry kulturológie FF UKF v Nitre).

Obrázok 1 Z vedeckej konferencie „Charakter a vývoj nezávislej kultúry a umenia na

Slovensku po roku 1989“, Nitra, 9.-10. 10. 2019.

Zľava: Mgr. Martina Pecková Černá, PhD., prof.
PaedDr. Bernard Garaj, CSc., prof. PhDr. Július
Fuják, PhD. Snímka: Bc. Katarína Kováčová

Obrázok 2 Z vedeckej konferencie „Charakter a vývoj nezávislej kultúry a umenia na Slovensku po roku 1989“, Nitra, 9.-10. 10. 2019. Snímka: Bc. Katarína Kováčová

Obrázok 3 Z vedeckej konferencie „Charakter a vývoj nezávislej kultúry a umenia na Slovensku po roku 1989“, Nitra, 9.-10. 10. 2019. Snímka: Bc. Katarína Kováčová

*PhDr. Lucia Valková
Interná doktorandka
Katedry kulturológie FF UKF v Nitre*

Charakter a vývoj nezávislej kultúry a umenia na Slovensku po roku 1989 /zaostrené na nezávislú literatúru po roku 1989/

Od roku 2018 prebieha na Katedre kulturológie FF UKF v Nitre realizácia vedeckého grantového projektu *Charakter a vývoj nezávislej kultúry a umenia na Slovensku po roku 1989*, ktorého cieľom je výskum vývoja a premien tzv. nezávislých umeleckých a kultúrno-spoločenských skupín, komunit a centier vytvárajúcich alternatívne platformy kultúrno-umeleckého života v našej transformujúcej sa spoločnosti po roku 1989. Vedúcim projektu je prof. PhDr. Július Fuják, PhD. a výskum sa realizuje vo viacerých výskumných oblastiach: oblasť vymedzenia kulturológicko-estetickkej terminológie, oblasť hudobnej nezávislej kultúry, oblasť audiovizuálnych druhov nezávislého divadelného a filmového umenia, oblasť nezávislej literárnej a knižnej kultúry, oblasť nezávislej výtvarnej scény, oblasť nezávislých kultúrnych centier a oblasť alternatívnych nezávislých médií. Tým, že sa výskum zaoberá charakterom a vývojom nezávislej kultúry a umenia v priestore Slovenska, teda priestorom, ktorý nebol doposiaľ vo svojej celistvosti reflektovaný, ide o potrebný a žiaduci výskum. Dôkazom relevantnosti a dôležitosti tohto výskumu sú rozmanité, doteraz uskutočnené podujatia, diskusie a prednášky. Tento text ich síce nevie detailne obsiahnuť všetky, ale predsa by sme sa chceli pokúsiť o prehľad, z ktorého by čitateľ získal obraz o doterajších realizovaných aktivitách. Zároveň sa budeme v druhej časti textu podrobnejšie venovať jednému vybranému podujatiu.

Už v prvom roku riešenia vedeckého projektu sa uskutočnil zaujímavý diskusný okrúhly stôl *Nezávislá kultúra a umenie na Slovensku: Nezávislé kultúrne centrá na Slovensku včera a dnes*. V priestoroch Univerzitného tvorivého ateliéru diskutovali: Mgr. Michal Klembara z kultúrneho centra Malý Berlín v Trnave, Mgr. art. Zuzana Novotová Godálová z multimediálneho priestoru pre súčasnú kultúru Nástupište 1-12 v Topoľčanoch, Mgr. Jana Popovicsová z Hideparku v Nitre a Mgr. art. Michal Kočíš z Katedry kulturológie FF UKF v Nitre. Diskusiu viedol prof. Július Fuják. Za jedným stolom sa stretli ľudia skúmajúci oblasť nezávislej kultúry s ľuďmi pôsobiacimi v konkrétnych nezávislých kultúrnych a umeleckých iniciatívach, mohli tak

vzájomne konfrontovať svoje pohľady na problematiku nezávislej kultúrno-umeleckej oblasti.

V tom istom mesiaci sa konala prednáška Mgr. Miroslava Haľáka, PhD. z Rakúskej národnej galérie Belveder, ktorý je externým riešiteľom vedeckého projektu pre oblasť výskumu nezávislej výtvarnej scény. Jeho prednáška *Rudolf Dička a skartovaný Banksy, Nezávislá kultúra a kalkul profitu* bola venovaná nezávislej kultúre a správaniu sa trhu s umením. V kontexte prednášky môžeme spomenúť aj prezentáciu knihy *Rudo Dička, Nepokoj vzoru*, ktorá sa uskutočnila v predvianočnom období v priestoroch Nitrianskej galérie. Na organizácii tejto prezentácie spojenjej s videoprojekciou dokumentárnych filmov o Rudovi Dičkovi a jeho tvorbe sa spolupodieľala Nitrianska galéria, Katedra kulturológie FF UKF a vydavateľstvo Magna. Prezentáciu uvádzame z toho dôvodu, že texty Mgr. Miroslava Haľáka, PhD., ktoré sú súčasťou knihy vznikli v rámci riešenia prebiehajúceho vedeckého projektu.

Ani v mesiaci november sa nenarušila kontinuita vedeckých podujatí a pozvanie Katedry kulturológie FF UKF v Nitre prijal externý spoluriešiteľ doc. PhDr. Marek Hrubec, Ph.D. z Filozofického ústavu, Akadémie vied České republiky v Prahe. Jeho prednáška niesla názov *Kritika vynucené závislosti: K alternatívam z perspektívy kritické teórie kultúry*.

Záver roka patril oblasti nezávislej divadelnej tvorby na Slovensku. So svojou prednáškou *Poetika súčasnej nezávislej divadelnej tvorby na Slovensku /interpretácie sondy/* sa predstavil zástupca vedúceho projektu doc. Mgr. Miroslav Ballay, PhD. Dodajme, že tri vyššie uvedené prednášky sa uskutočnili aj v rámci vedeckého cyklu Culturologos.

V roku 2019 sa ako prvé uskutočnilo podujatie o slovenskej nezávislej kultúre a literatúre po roku 1989, ktorého hlavným aktérom bol literárny vedec a vydavateľ Peter Milčák. Ako napovedá časť nadpisu tohto článku, zaostriť sme práve na toto podujatie, ale skôr, ako k nemu prejdeme, chceli by sme ešte v krátkosti spomenúť aj ďalšie dôležité uskutočnené podujatia, ktoré boli súčasťou riešenia vedeckého projektu.

Mesiac po vyššie spomenutom podujatí sa v Pavilóne hudby UKF v Nitre uskutočnila prednáška prof. PhDr. Júliusa Fujaka, PhD. s názvom *Slovenské hudobné alternatívy na prelome 20. a 21. storočia (sondy – kontexty – reflexie)*. Prof. Fujak v nej z časti nadviazal na svoj predchádzajúci výskum a publikáciu

Slovenské hudobné alternatívy, ktorá vyšla v roku 2006 a vznikla v rámci úlohy výskumu a vývoja *Civilizačno-kultúrne procesy v transformujúcej sa slovenskej spoločnosti*. Zároveň doterajšie známe poznatky rozviedol do nových súvislostí a načrtnol východiská pre ďalší výskum v oblasti hudobnej nezávislej kultúry. Výsledky prebiehajúceho výskumu by mali byť obsiahnuté v pokračovaní Slovenských hudobných alternatív.

Jedným z najdôležitejších podujatí tohto roka bola medzinárodná vedecká konferencia *Charakter a vývoj nezávislej kultúry a umenia na Slovensku* po roku 1989, ktorá sa uskutočnila začiatkom októbra na pôde Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre. Riešitelia vedeckého projektu, ako aj ďalší účastníci konferencie mohli počas dvoch dní prezentovať doterajšie výsledky svojich výskumov. S výnimkou filmového umenia bola zastúpená každá výskumná oblasť, ktorá je predmetom záujmu tohto vedeckého projektu.

Len pred nedávnom ukončil svoj študijný-prednáškový a umelecký pobyt na Katedre kulturológie FF UKF legendárny predstaviteľ českého folku Ing. arch. Vladimír Merta, ktorý bol v rámci svojho pobytu súčasťou viacerých pozorností hodných aktivít. Popri týchto rozmanitých aktivitách prispel svojou prednáškou *Proč v Čechách neznáme slovenský underground? (Odlišní formy subverzivní kultury jako společného odporu)* do diskurzu jednej zo skúmaných oblastí vedeckého projektu.

V rámci vedeckého cyklu *Interdisciplinárne dialógy* prijal pozvanie významný predstaviteľ existenciálnej semiotiky a muzikológ prof. Eero Tarasti z Katedry muzikológie Filozofickej fakulty University of Helsinki. Prednáškou s názvom *From Postcolonial Analysis to a Theory of Resistance – Social Aspects of Existential Semiotics* poskytol profesor Tarasti ako svedok novodobých dejín semiotiky nesmierne cenný pohľad do ich vývoja, ako aj ozrejenie vlastných teórií a otázok týkajúcich sa pojmu nezávislosti v kultúre.

V rámci riešenia vedeckého projektu sa taktiež uskutočnila prednáška významného slovenského filozofa Prof. PhDr. Miroslava Marcelliho, PhD, ktorý pôsobí na Katedre filozofie a dejín filozofie FF, Univerzity Komenského v Bratislave a Katedre elektronické kultúry a sémiotiky FHŠ, Karlovej univerzity v Prahe. Vo svojej prednáške *Spoločnosť, politika, umenie* sa zaoberal vzťahom medzi slobodou, politikou a umením v perspektíve premien.

O slovenskej nezávislej kultúre a literatúre po roku 1989 s literárnym vedcom a vydavateľom Petrom Milčákom

V priestoroch Univerzitného tvorivého ateliéru sa 12. marca 2019 uskutočnili dve podujatia, prostredníctvom ktorých sa mohli prítomní dozvedieť viac o slovenskej literatúre a vydavateľskej kultúre v kontexte nezávislosti. Vďaka organizátorovi a vedúcemu vedeckého projektu prof. Júliusovi Fujákovi, PhD. prijal pozvanie na pôdu Filozofickej fakulty UKF v Nitre hlavný aktér oboch podujatí - básnik, vydavateľ a literárny vedec Mgr. Peter Milčák, PhD.

Ako prvá sa v poobedňajších hodinách konala odborná prednáška *Slovenská nezávislá kultúra a literatúra po roku 1989*. Nosnou témou prednášky bol sice charakter a vývoj nezávislej literatúry po roku 1989, ale pre správne pochopenie bolo potrebné predostrieť súvislosti pred roka '89. V tomto smere Peter Milčák využil svoju skúsenosť z pôsobenia v Bielorusku. V rámci zvolenej témy uviedol vybrané bieloruské reálie a zasadil ich do kontextu so slovenskou nezávislou literárnou scénou. S ohľadom na to, že auditórium netvorilo len odborné publikum, ale bolo zastúpené aj študentami - generáciou narodenou v druhej polovici deväťdesiatych rokov, mohli takto podané informácie prispieť k lepšiemu pochopeniu rozmanitých aspektov nezávislej kultúry. Po tomto dlhšom, ale na obsah výdatnom "antré" prešiel Peter Milčák k začiatkom nezávislých slovenských vydavateľstiev, kde na základe svojho vlastného príbehu - založenia vydavateľstva Modrý Peter, podal širší obraz o začiatkoch malých slovenských nezávislých vydavateľstiev po roku 1989. Bolo viac než inšpiratívne počúvať príbehy o tom, ako vznikalo, ďaleko od hlavného mesta, jedno malé nezávislé literárne vydavateľstvo. Príbehy o hľadaní (ne)možných ciest, izbách plných kníh a neochvejnej snahe prinášať hodnotnú literatúru. Záver prednášky venoval vydavateľskej činnosti svojho nezávislého vydavateľstva Modrý Peter, čím zároveň predznamenal večerné podujatie *Profil vydavateľstva Modrý Peter*.

Oproti poobedňajšej vedeckej prednáške malo večerné podujatie väčší kultúrno-umelecký charakter a nieslo sa v uvoľnenej a priateľskej atmosfére, ktorá k typu takého podujatia určite patrí. Peter Milčák sa prejavil ako pútavý rozprávač príbehu o zrode jedného

malého nezávislého vydavateľstva. Svoje rozprávanie doplnil o miestami úsmevné príhody slovenského nezávislého knižného vydavateľa. Počas celého večera mu robili kulisu knihy, ktoré vydal za viac ako dvadsaťpäťročnú históriu svojho vydavateľstva a postupne niektoré z nich vystúpili z role kulisy, aby prostredníctvom Petra Milčáka ozrejmili príbeh svojho vzniku. Z pestrej edičnej ponuky by sme radi upriami pozornosť na jedinečné rozprávkové knihy pre nevidiacich obsahujúce hmatové ilustrácie. Zároveň bola v ten večer uvedená do života knižná monografia spoluriešiteľa v úvode uvedeného vedeckého projektu doc. Zoltána Rédeya, PhD. *Krátka správa o dlhej trase osamelého bežca (Poézia Ivana Štrpku)* a zazneli aj piesne Deža Ursinyho na Štrpkove texty v podaní Jula Fujaka. V závere musíme povedať, že zorganizované podujatia nemali len kultúrno-umelecký a vedecký charakter, ale mali v sebe prvky, ktoré sú predmetom výskumu už spomenutého vedeckého projektu a determinujú nezávislosť ako takú.

Mgr. art. Michal Kočíš
Interný doktorand

Katedry kulturológie FF UKF v Nitre

Culturologos kontinuálne prináša cyklus podnetných vedeckých prednášok

Katedra kulturológie FF UKF v Nitre od roku 2013 organizuje cyklus vedeckých prednášok *Culturologos*, ktorý ponúka priestor prezentovať výskumy z oblasti kulturológie a príbuzných odborov pozvaným hosťom zo Slovenska i zahraničia, ako aj interným vedeckovýskumným, vedecko-pedagogickým pracovníkom našej univerzity a študentom doktorandského stupňa vysokoškolského vzdelávania. Prvá prednáška sa konala 25. marca 2013, prednášajúcim bol zakladateľ Katedry kulturológie FF UKF v Nitre, emeritný rektor UKF v Nitre, literárny vedec, kritik a kulturológ prof. PhDr. Peter Liba, DrSc. Počas šesťročnej existencie tohto cyklu vedeckých prednášok svoje poznatky prezentovali významní slovenskí aj zahraniční hostia, napríklad Doc. PhDr. Martin Soukup a Doc. PhDr. Václav Soukup, CSc. (obaja Karlova Univerzita, Praha), Amy Knoles (California Institute of Arts v Los Angeles), Zsolt Sörös (Lizst Ferenc Academy of Music, Electronic Music, Media Art Department, Budapešť), Doc. PhDr. Marek Hrubec, PhD.

(Filozofický ústav Akadémie vied Českej republiky, Praha), Prof. PhDr. Miroslav Marcelli, PhD. (Katedra filozofie a dejín filozofie FF, Univerzita Komenského v Bratislave; Katedra elektronické kultúry a sémiotiky FHŠ, Karlova univerzita v Prahe) alebo PhDr. Dagmar Podmaková, CSc. (Ústav divadelnej a filmovej vedy SAV, Bratislava).

Takto by sme mohli pokračovať ďalej, zoznam prednášajúcich je skutočne dlhý a okrem vedeckých kapacít ponúka množstvo podnetných tém. Cieľom nášho textu nie je venovať sa menovite všetkým doteraz uskutočneným prednáškam. V ďalších riadkoch by sme chceli v krátkosti priblížiť prednášky, ktoré sa v rámci tohto cyklu uskutočnili v uplynulom a aktuálnom roku a poukázať tak na jeho kvalitatívnu kontinuitu.

Vedecký cyklus Culturologos v roku 2018 svoju prednáškou *Tancujme, tancujme, tancujme... Inak sme mŕtvi!* otvoril tanečník, tvorca a pedagóg Peter Šavel, ktorý ukončil bakalárske štúdium na Vysokej škole múzických umení v Bratislave a štúdium súčasného tanca choreografie na Performing Arts Research and Training Studios (P.A.R.T.S.) v Bruseli. Cieľom jeho prednášky bolo priniesť stručný prehľad tanečných tendencií v druhej polovici 20. a na začiatku 21. storočia. Zjednocovacím uhlom bola otázka: „Čo je tanec, čo ešte môže byť tanec?“

Aktuálnou a ideologicky kontroverznou problematikou sa v rámci svojej prednášky *Pojem práva, definícia a pramene sexuálnych a reprodukčných práv* zaoberal Mgr. Petr Kocina, PhD., LL.M. z Katedry všeobecnej a aplikovanej etiky FF UKF v Nitre. Jeho cieľom bolo predostrieť základné teoretické východiská a prístupy, ktoré by umožnili odborníkom so záujmom o interdisciplinárny dialóg v tejto oblasti vidieť problematiku sexuálnych a reprodukčných práv optikou právnej filozofie a teórie práva. Prednáška bola úvodným vkladom k fundamentálnym otázkam týkajúcich sa pojmu práva v týchto súvislostiach.

Tretím hosťom bol Dr. Zsolt Sörös (Liszt Ferenc Academy of Music, Electronic Music Media Art Department, Budapešť). Meno tohto experimentálneho hudobníka a improvizátora nie je v našom prostredí neznáme. Napríklad v roku 2017 predstavil v bratislavskom nezávislom kultúrnom centre A4 – priestor súčasnej kultúry výber zo svojich projektov („UTOPIAN BLUES“ I: Zsolt Sörös a „UTOPIAN BLUES“ II: Ex You feat. Zsolt Sörös). Zároveň

v tomto nezávislom kultúrnom centre realizoval rezidenčný projekt, ktorý bol mimo iného počtou slovenskému experimentálnemu hudobnému skladateľovi a mediátorovi, jednému z kľúčových osobností súčasnej hudby a hudobného umenia vo východnej Európe, Milanovi Adamčiakovi. Aj jeho prednáška *Intuitive (Quantum?) Entanglement In Today's Live Sound Art and Experimental Music – from Metamorphs to Reality* sa v niektorých aspektoch dotýkala Adamčiakovej tvorby. Doplnili by sme tiež, že prednáška bola zároveň výstupom grantového projektu VEGA 1/0282/18 *Charakter a vývoj nezávislej kultúry a umenia na Slovensku po roku 1989*.

Niektorí si možno pamätáte na deň, kedy bol v aukčnom dome Sotheby's v Londýne krátko po vydražení z časti skartovaný obraz anonymného streetartistu, vystupujúceho pod menom Banksy. Išlo o dielo známe pod názvom Dievča s balónom (Balloon Girl) v prevedení na plátne, ktoré sa vydražilo za rekordnú sumu 1,04 milióna Libier, v prepočte okolo 1,18 milióna Euro. Mechanizmus skartovača bol zabudovaný priamo do rámu obrazu a po jeho spustení sa dielo do polovice skartovalo. Už na druhý deň bolo dielo premenované na: *Love is in the Bin* (2018) a Joey Syer, spoluzakladateľ platformy MyArtBroker.com, odhadol jeho cenu na viac ako 2 milióny Libier. Táto inscenácia bola exemplárnym príkladom v rámci prednášky *Rudolf Dička a skartovaný Banksy, Nezávislá kultúra a kalkul profitu* venovanej nezávislej kultúre a správaniu sa trhu s umením. Pozvaný hosť, teoretik a historik umenia Mgr. Miroslav Haňák, PhD. z Rakúskej národnej galérie Belvedere vo Viedni, rozprával o fenoméne manipulativnosti, nadhodnocovania a alibizmu biznisu s umením, ktorým sa veľmi radi nechávajú zneužiť aj autori profilujúci sa skôr v periférnych a subkultúrnych prúdoch umeleckej produkcie. Problematicoval nie len profitabilitu tvorby, ale aj pozície, ktoré môže autor z prostredia nezávislej kultúry na oficiálnej scéne zastávať a aké kvalitatívne parametre jeho prác sú pri danej integrácii rozhodujúce.

V novembri privítala Katedra kulturológie na svojej pôde českého filozofa a sociálneho vedca doc. PhDr. Mareka Hrubeca, PhD. z Filozofického ústavu Akadémie vied Českej republiky. Ten sa vo svojej prednáške *Kritika vynuceného zavislosti: K alternatívam z perspektívy kritické teórie kultúry* snažil

o identifikáciu autoritárskych momentov v teóriách kultúry a ukázal, akým spôsobom je možné formulovať východiská a postupy kriticky zameranej teórie kultúry, ktorá by týmito autoritárskymi tendenciami a jej dôsledkami vynútenej kultúrnej závislosti netrpela.

Posledná prednáška v roku 2018 reflektovala vybrané fenomény nezávislej divadelnej kultúry na Slovensku. Niesla názov *Poetika súčasnej nezávislej divadelnej tvorby na Slovensku /interpretačné sondy/* a prednášajúcim bol vedúci Katedry kulturológie doc. Mgr. Miroslav Ballay, PhD., ktorý nastolil niektoré výrazné polohy súčasných divadelných postupov, vyskytujúcich sa v osobitnom režime nezávislej sféry divadelného umenia. V kontexte nezávislosti hovoril o fenoménoch rôznorodých modusov divadelnej tvorby v koexistencii fungovania siete nezávislej kultúry na Slovensku.

Prvým hosťom vedeckého cyklu Culturologos v roku 2019 bol prof. PhDr. Erich Mistrík, CSc. z Katedry etickej a občianskej výchovy Pedagogickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, ktorý prednášal pred zaplnenou posluchárňou a vo svojej prednáške *Kto sme? (Od Homéra po multikulturalizmus)* sa zaoberal otázkami hľadania identity. Počas prednášky zaznelo niekoľko zaujímavých a provokatívnych myšlienok v súvislosti s procesom hľadania európskej identity. Táto problematika totiž nadobúda v súčasnej kultúre mimoriadne dôležitú úlohu. Profesor Mistrík vo svojej prezentácii ponúkol originálne námety, ktoré podľa neho môžu pomôcť pri hľadaní odpovedí. Profesor venoval pozornosť významným postavám dejín, vybraným koncepciám a historickým udalostiam, pričom z otázok a podnetov do diskusie, ako aj ohlasov na prednášku vyplynulo, že profesorovi Mistríkovi sa podarilo inšpirovať k hľadaniu nových myšlienkových obzorov.

Ďalším podujatím z tohtoročného vedeckého cyklu bola prednáška legendárneho tvorcu českého folku, režiséra, architekta a významnej osobnosti českej kultúry a umenia Ing. Arch Vladimíra Mertu, ktorá niesla názov *Proč v Čechách neznáme slovenský underground? (Odlišní formy subverzívní kultúry jako společného odporu)*. Prednáška sa uskutočnila len necelý mesiac pred 30. výročím Nežnej revolúcie, a tak išlo o vhodne zvolenú a aktuálnu tému.

Zatiaľ poslednou uskutočnenou prednáškou zo spomínaného cyklu bol príspevok Prof. PhDr.

Miroslava Marcelliho, PhD. z katedry filozofie a dejín filozofie Univerzity Komenského v Bratislave a katedry elektronickej kultúry a semiotiky na Karlovej univerzite v Prahe, ktorý poskytol poslucháčom plnohodnotný intelektuálny zážitok. Témou prednášky bola *Spoločnosť, politika, umenie* a ich vzájomný vzťah z perspektívy premien v posledných desaťročiach. Profesor sa odvolal na koncepciu kurátorky Catherine David o vymedzení pozície umenia a politiky i na to, ako sa k tomuto vývoju postavila slovenská kultúrna a umelecká obec. Poskytol niekoľko príkladov súvislostí medzi politickým pôsobením a umeleckými zámermi a na záver pripomenul východiská identifikované v prácach filozofa Michela Foucaulta. Prednáška sa tak stala vysoko podnetným vedeckým podujatím, ktoré v sebe prepojilo filozofickú analýzu uvedených pojmov spolu s interpretáciou umeleckej výpovede a otázkami o charaktere nezávislosti či autentického života. Je dôležité poznamenať, že bola zároveň súčasťou riešenia projektu VEGA 1/0282/18 Charakter a vývoj nezávislej kultúry a umenia na Slovensku po roku 1989.

Tento výpočet uskutočnených prednášok, ktoré sa konali v priebehu posledných dvoch rokov svedčí o kvalitnej dramaturgii a opodstatnenosti vedeckého cyklu Culturologos. V závere len doplníme, že o pozvaných prednášajúcich rozhoduje celé plénum Katedry kulturológie FF UKF v Nitre na čele s odbornými garantmi prof. PhDr. Júliom Fújakom, PhD., a doc. Mgr. Miroslavom Ballayom, PhD.

Mgr. art. Michal Kočíš

Interný doktorand

Katedry kulturológie FF UKF v Nitre

Prednášky profesora z Viedenskej univerzity

V dňoch 21.11. – 23.11. 2019 navštívil Filozofickú fakultu UKF v Nitre vzácny hosť Assoz. Prof. George Karamanolis, Privatdoz. MA, PhD. Prednášajúci je rešpektovaným filozofom a odborníkom na dejiny antickej filozofie, helenistickej a byzantskej filozofie, špecificky sa venuje filozofii Platóna a Aristotela, pôsobí vo funkcii riaditeľa Inštitútu filozofie na Viedenskej univerzite. George Karamanolis prijal pozvanie na prednáškový pobyt v rámci iniciatívy Katedry kulturológie. Počas krátkej návštevy v Nitre zrealizoval verejnú prednášku

(21.11.2019) s názvom *A Roman Ethical Notion: Dignitas* a ďalšiu prednášku (seminár) určenú najmä pre užší okruh študentov filozofie, etiky a kulturológie (22.11.2019) s názvom *Stages of Ethical Development and Kinds of Ethical Training in Aristotle*.

V prednáške s názvom *A Roman Ethical Notion: Dignitas* sa venoval rímskemu etickému konceptu ľudskej dôstojnosti. Profesor Karamanolis zdôraznil, že výskumu tohto konceptu nie je venovaná dostatočná pozornosť, napriek modernému chápaniu ľudskej dôstojnosti vychádzajúcemu z antickej tradície. Prezentoval svoje základné východiská a postuláty, pričom vyzdvihol fakt, že ide o rímsky koncept, ktorý v antickej gréckej tradícii nemá ekvivalent. V rámci prednášky objasnil vývoj konceptu ľudskej dôstojnosti od sociálnej klasifikácie až po univerzálny etický koncept. Za kľúčové považuje Cicerove filozofické spisy *De finibus bonorum et malorum* (O najvyššom dobre a zle) a *De officiis* (O povinnostiach), v ktorých sa zmena nazerania na „dignitas“ manifestuje. Vo výklade konceptualizácie ľudskej dôstojnosti sa zamerail aj na moderné, resp. súčasné interpretácie v kontexte ľudských práv a slobôd. Konštatoval, že koncept ľudskej dôstojnosti, tak ako ho chápeme aj dnes nemá s antickým etickým nič spoločné. Rozdiel spočíva v modernom vnímaní dôstojnosti ako niečoho, čo nám je dané a máme na ňu právo bez ohľadu na charakter, postavenie, názory. Naopak v antickej tradícii išlo o etický koncept, ktorý sa zákonite spájal s istými povinnosťami. Jednotlivec sa mal usilovať „dôstojnosť“ získať nebola otázkou samozrejmosti. Prezentované východiská, ale aj výsledky a závery ilustroval aj prostredníctvom pripravených materiálov (citácie z prameňov a literatúry), ktoré mali poslucháči k dispozícii. Intelektuálny zážitok z kvalitnej a zaujímavej prednášky doplnila diskusia, ktorá sa niesla v duchu konštruktívneho dialógu a inšpirácie uvažovať o ľudskej dôstojnosti s ohľadom na tradičné etické východiská.

Predmetom uvedeného seminárneho stretnutia, ktoré viedol George Karamanolis, určeného primárne pre študentov filozofie, kulturológie, etiky a náboženských štúdií s názvom *Stages of Ethical Development and Kinds of Ethical Training in Aristotle* bol výklad vybranej kapitoly Aristotelovho spisu *Etika Nikomachova*. Zámerom bolo upriamiť pozornosť na ústredné etické kategórie Aristotelovho myslenia. Podrobnejšie sa profesor Karamanolis

zamerail na koncept „virtue“, ktorý úzko súvisí s charakterom človeka a otázkou ako byť dobrým človekom. Motivoval poslucháčov uvažovať o schopnosti učenia sa, vplyve výchovy a vzdelávania, zvykov a obyčajov na rozvíjanie a ukotvenie charakteru. Seminár otvoril študentom jedinečnú príležitosť čítať a interpretovať Aristotelove myšlienky pod vedením rešpektovaného filozofa a znalca antickej filozofie, ako aj gréckeho jazyka. Nielen z diskusie vyplynulo, že išlo o plnohodnotný príspevok k štúdiu a odbornému profilovaniu študentov.

Obrázok 1 Z prednášky prof. Georga Karamanolisa, „A Roman Ethical Notion : Dignitas“, Nitra, 21. 11. 2019, Assoz. Prof. George Karamanolis, Privatdoz. MA, PhD.

Snímka: Mgr. Peter Horváth

Obe podujatia zorganizovala Katedra kulturológie a Katedra filozofie FF UKF v Nitre v spolupráci so Slovenským filozofickým združením pri SAV pod záštitou predsedníčky doc. Mgr. Andrey Javorskej, PhD. Prednáška, ktorá sa konala dňa 21.11.2019 bola súčasťou podujatí zorganizovaných Katedrou filozofie pri príležitosti osláv Svetového dňa filozofie prvýkrát vyhláseného v rámci UNESCO už v roku 2002.

Obrázok 2 Z prednášky prof. Georga Karamanolisa, „A Roman Ethical Notion : Dignitas“, Nitra, 21. 11. 2019, Assoz. Prof. George Karamanolis, Privatdoz. MA, PhD.
Snímka: Mgr. Peter Horváth

Pozvaného host'a privítala na pôde FF UKF v Nitre dekanica doc. PhDr. Jarmila Maximová, PhD. a zároveň sa zúčastnila aj verejnej prednášky. Prof. Karamanolis privítali aj vedúci Katedry kulturológie doc. Mgr. Miroslav Ballay, PhD., predseda odborovej komisie pre doktorandské štúdium v odbore 3.1.2 kulturológia prof. PhDr. Július Fúják, PhD., a vedúca Katedry filozofie, predsedníčka SFZ pri SAV doc. Mgr. Andrea Javorská, PhD. V rámci pracovných stretnutí aj s pani dekanou bol prof. Karamanolis informovaný o štruktúre Filozofickej fakulty, ponuke študijných programov, výskumných aktivitách pričom cieľom jeho vôbec prvej návštevy fakulty aj univerzity bolo nadviazať medzinárodné kontakty a rokovať aj o možnej spolupráci medzi zainteresovanými inštitúciami. Súčasťou návštevy bol aj kultúrny program, ktorý pozostával z návštevy Diecéznej knižnice v Nitre, Nitrianskeho hradu s Katedrálou sv. Emeráma a Diecézneho múzea.

Obrázok 3 Z návštevy dekaniky FF UKF v Nitre, 21. 11. 2019. Zľava: doc. PhDr. Jarmila Maximová, PhD., Assoz. Prof. George Karamanolis, Privatdoz. MA, PhD., Mgr. Katarína Gabašová, PhD. Snímka: Mgr. Peter Horváth

*Mgr. Katarína Gabašová, PhD.
Katedra kulturológie FF UKF v Nitre*

Panelová diskusia: Sondy do (de)tabuizácie smrti v súčasnej kultúre

V letnom semestri 6. mája 2019 sa na pôde našej katedry opäť otvorila problematika (de)tabuizácie smrti v súčasnej kultúre. Cieľom panelovej diskusie bola sondáž do rozmanitých obrazov smrti v komparácii s (ne)prekonaným tabu, ktoré sa k tejto téme nevyhnutne viaže. K diskutujúcim hosťom patrila Mgr. Monika Suchánska, etnologička a spoluzakladateľka neziskovej organizácie „Ke korënum“/„Ku koreňom“, ako aj iniciátorka zriaďovania prvých prírodných cintorínov v Čechách a na Slovensku. Spoločne s mimovládnu neziskovou organizáciou Živica sa taktiež venuje rozšíreniu povedomia o princípoch prírodného pohrebniectva na Slovensku a to najmä formou odborných konzultácií pre mestá, ktoré chcú na svojom území realizovať vlastný prírodný cintorín. Ďalším hosťom bola doc. Mgr. Margita Jágerová, PhD., etnologička a vysokoškolská pedagogička, ktorá sa okrem iného venuje skúmaniu oblasti duchovnej kultúry a obyčajovej tradície s dôrazom na obyčaje životného cyklu a teda aj pohrebu. Je autorkou knižnej monografie *Posledné zbohom... Súčasné pohrebné obyčaje* (2008) a mnohých ďalších odborných príspevkov na túto tému. V neposlednom rade sa do diskusie zapojila aj kulturológica a vysokoškolská pedagogička Mgr. Katarína Gabašová, PhD., ktorá sa vedecky profiluje v oblasti interdisciplinárnej analýzy a interpretácie smrti, umierania i tzv. kultúry smrti. V rokoch 2014–2016 bola spoluriešiteľka grantového projektu VEGA a patrila k zostavovateľom kolektívnej monografie *(De) tabuizácia smrti vo filozoficko-antropologickom diskurze* (2016). Okrem toho však vydala vedeckú monografiu *Kierkegaard a obraz smrti vo svetle súčasnosti* (2014). Diskusiu viedla kulturológica a mediálna teoretička Mgr. Erika Moravčíková, PhD., ktorá sa dlhodobo venuje otázkam tabuizácie a detabuizácie smrti v kontexte súčasnej globalizovanej kultúry a masových médií so zreteľom na konzumný spôsob života a fenomény ako nekrotainment, nekromarketing alebo smrť celebrity. Osobitne spomenieme monografiu *Výbrané megatrendy v súčasnej mediálnej zábave* (2013), avšak nemožno opomenúť viaceré príspevky vo vedeckých a odborných časopisoch. V rokoch 2014–2016 bola koordinátorkou spomínaného grantového

projektu VEGA *(De)tabuizácia smrti v súčasnej kultúre*.

Diskusia hneď v úvode načrtla symptomatické vytesňovanie smrti a prevažne negatívne konotácie strachu, odporu a nezodpovedaných otázok v kontexte snahy prekonať túto existenciálnu úzkosť, teda v prvom rade hovoriť o ľudskej konečnosti. Diskutujúci sa usilovali reflektovať možnosti, ako sa postaviť strachu a plne sa otvoriť tejto téme, ktorá môže byť ako bolestivá, tak aj nesmierne obohacujúca. Predmetom rozpravy sa stala i otázka tzv. dobrej alebo dôstojnej smrti, či asistovanej samovraždy s dôrazom na aktuálny stav spoločenskej debaty o problematike eutanázie.

Mnohí z nás si prítomnosť smrti uvedomujú, až keď sa nás bytostne dotýka, resp. aj v momente, keď sa stretávame so stratou blízkej osoby, ktorá nám pripomína vlastnú smrteľnosť. Strach a úzkosť sme sa naučili rozptýliť v každodennosti a pohrebné úkony vnímame skôr ako spoločenskú povinnosť a akýsi rutinný postup. Mgr. Monika Suchánska prostredníctvom projektu *Les spomienok* vysvetlila, že iniciatívy eko-pohrebniectva sa usilujú budovať prirodzenejší prístup k smrti s dôrazom na úctu k prírode a človeku. Priblížila filozofiu svojho občianskeho združenia s cieľom vytvoriť priestor, ktorý je otvorený prianiam zosnulého i pozostalých, ale zároveň minimalizuje zaťaženie životného prostredia napr. pomocou rozložiteľnej urny, venca z prírodných materiálov, či sviečky bez plastového kahanca.

Tieto v podstate jednoduché postupy odkazujú k revitalizácii tradícií našich predkov, pričom dnešné pohrebné úkony prinášajú celkom iný pohľad na prechodový rituál smrti. Docentka Jágerová vychádzajúc z viacerých výskumov, ktoré realizovala v tejto oblasti, priblížila diskutujúcim a audítóriu, aký je ich význam v 21. storočí a ako vyzerá príprava na smrť v materiálnej kultúre.

Pri problematike vytesňovania smrti bola nastolená otázka skutočnej povahy detabuizácie v súvislosti s karikovaním, parodovaním a porno-grafizáciou v médiách. Doktorka Gabašová odpovedala na otázky spojené s podobami tabuizovania smrti vo filozofickom diskurze a ozrejmla, s akými východiskami pracuje vo svojom výskume. Priebeh diskusie načrtol aj možnosti odtabuizovania smrti v každodennom živote a ponúkol rôzne náhľady, podnety a inšpirácie.

V závere podujatia sa hovorilo o budúcnosti pohrebniectva, cintorínov a pohrebných rituálov s ohľadom na globálnu environmentálnu krízu, preľudnenie a nedostatok hrobových miest, ako aj na odcudzenie človeka a všeobecnú komercializáciu. V konečnom dôsledku je význam tejto diskusie potrebné patrične oceniť, keďže sa zamerala na reflexiu nadčasového fenoménu akým je smrť a umieranie. Túto oblasť možno uchopiť inovatívne a interdisciplinárne s potrebnou dávkou rešpektu a empatie, čo sa diskutujúcim nepochybne podarilo. Podujatie unikátnym spôsobom spojilo filozofické východiská, reflexiu mediálnej kultúry, etnologický výskum a praktický prístup, vďaka čomu mohla poslucháčom ponúknuť pestrý a komplexný náhľad na otázky spojené so smrťou, umieraním a pocho-vávaním.

Obrázok 1 Z panelovej diskusie: Sondy do (de)tabuizácie smrti v súčasnej kultúre, Nitra, 6. 5. 2019. Zľava: Mgr. Erika Moravčíková, PhD., Mgr. Monika Suchánska, doc. Mgr. Margita Jágerová, PhD., Mgr. Katarína Gabašová, PhD.
Snímka: Mgr. Andrea Olejárová

Obrázok 1 Z panelovej diskusie: Sondy do (de)tabuizácie smrti v súčasnej kultúre, Nitra, 6. 5. 2019. Zľava: Mgr. Erika Moravčíková, PhD., Mgr. Monika Suchánska, doc. Mgr. Margita Jágerová, PhD., Mgr. Katarína Gabašová, PhD.
Snímka: Mgr. Andrea Olejárová

Mgr. Andrea Olejárová
interná doktorandka
Katedry kulturológie FF UKF v Nitre

Rezidencia v Divadle Pôtoň

V kontexte nezávislej kultúry na Slovensku možno zaregistrovať nemálo príkladov rezidenčných pobytov viacerých tvorcov ako napr. v Stanici Žilina – Záriečie, Centre nezávislej kultúry Záhrada n. o., ale aj v relatívne menších centrách na periférii (ako napr. Periférne centrá o. z. – Kunstdorf/ laboratórium súčasnej kultúry na vidieku v Dúbravici a i.).

Divadlo Pôtoň ako jediné profesionálne divadlo so sídlom na vidieku, prevádzkujúce bývalý kultúrny dom, tiež realizuje umelecké rezidencie pre začínajúcich umelcov/ umelecké zoskupenia ako aj etablovanejšie divadelné skupiny a pod. Prebiehajú v rôznych formách i podobách uskutočňovaných rezidenčných programoch: inkubátor (prípravná fáza projektov), akceleračný (finálna fáza projektov), kreatívny azyl (pre umelcov využívajúci devízy vidieckeho prostredia Bátoviec na kontinuálnu tvorbu). Od roku 2015 poskytuje svoje priestor aj teoretikom umenia.

Divadelný teoretik Miroslav Ballay sa zúčastnil rezidenčného pobytu v Divadle Pôtoň (5. 8.–13. 8. 2019). Zaoberal sa prioritne výskumom nezávislej kultúry na Slovensku. Na podklade realizovanej rezidencie pripravoval podklady svojho vlastného výskumu k pripravovanej monografii s názvom *Interpretačné sondy do súčasného nezávislého divadla*.

Autor sa venoval najmä rozličnými podobami umeleckých rezidiencií, ktoré možno badať v nezávislých kultúrnych centrách na Slovensku pomerne frekventovane. Sledoval prínos umeleckých rezidiencií priamo na mieste realizácie. Osobitým spôsobom upozorňoval na ich čoraz vzrastajúci trend v kontexte nezávislej kultúry a sčasti prispel k ich komparácii. Vnímal ich prítomnosť ako unikátny zdroj interkultúrneho porozumenia tvorcov v rámci

integrácie viacerých umeleckých druhov, poetík, trendov ako aj revitalizácie kultúry vidieckeho prostredia atď. Nie je práve umelecká rezidencia týmto existenciálnym modusom pobytu umelca/ umelcov, resp. rôznorodých umeleckých skupín na ceste hľadania/ objavovania autentického, nezávislého (alternatívneho) umenia?

doc. Mgr. Miroslav Ballay, PhD.
Katedra kulturológie FF UKF v Nitre

Perspektívy teatrológie v Brne

Tretí ročník konferencie s názvom *Perspektívy teatrológie* sa uskutočnil uprostred mája (15. – 17. 5. 2019) v Brne. Organizačnú záštitu nad ňou prebrala Teatrológická spoločnosť spolu s Katedrou divadelných štúdií Filozofickej fakulty Masarykovej univerzity. Teatrológovia z viacerých českých i slovenských inštitúcií prezentovali výsledky vlastných výskumov v priestoroch Dietrichsteinského paláca na historicky známom Zelnom trhu, v ktorom zároveň sídli i Moravské zemské múzeum. Koncepcia trojdňového vedeckého podujatia spočívala v prezentovaní najsúčasnějších trendov myslenia o divadle z interdisciplinárnych perspektív. V tom tkvel zároveň jeho pragmatický zreteľ. Zúčastnili sa na ňom viacerí teatrológovia, divadelní historici, pedagógovia, študenti z rôznych inštitúcií i ústavov z ČR a Slovenska.

V rámci dramaturgie programu vedeckej konferencie sa dopoludňajšie i popoludňajšie rokovacie bloky delili do nasledovných tematických celkov vzhľadom na oblasť teoretických záujmov jednotlivých prispievateľov: staršie divadlo, moderné divadlo, avantgarda, scénografia, priestor a design, nezávislá scéna, inštitúcie, projekty, tanec a ideológia,

Na tohoročnej konferencii zaujali predovšetkým príspevky teatrológov a divadelných výskumníkov rôznej generácie napríklad z oblasti divadelnej histórie, sociológie divadla, dejín divadelnej kritiky, divadelnej architektúry, príp. teoretickej reflexie divadelného plagátu ako súčasť divadelného diela vôbec.

Trojdnňové vedecké podujatie sa rozhodne netýkalo iba konferenčného rokovania. Jeho účastníci sa mali možnosť zúčastniť aj inšpiratívneho sprievodného programu vrátane najmä návštev divadelných predstavení brnianskych divadiel

HaDivadlo, Husa na Provázku a i. Odovzdávali sa tiež i Ceny Václava Königsmarka najlepším bakalárskym, magisterským i doktorandským prácam s divadelnou tematikou z rôznych katedier v rámci celej ČR. Veľký záujem vzbudila pozoruhodná knižná burza celoplošne najrelevantnejších vydavateľstiev teatrologickej literatúry v Českej republike i na Slovensku: Katedra divadelných štúdií Filozofickej fakulty Masarykovej univerzity, Divadelní revue, Nakladatelství JAMU, Větrné mlýny, Divadelný ústav (Bratislava), Pražská scéna, Arte Acta, KANT, NAMU, UPOL vydavatelství, NA KONÁRI.

Konštatovať možno, že brnianski organizátori vytvorili vhodné podmienky na cenné odovzdávanie poznatkov o divadle, teórii divadla z historických, kontextových súvislostí ako aj zo súčasných interdisciplinárnych perspektív. Pravidelná periodicita cyklu teatrologických konferencií, organizovaných Teatrologickou spoločnosťou v Olomouci, Prahe, Brne vždy raz za rok, evidentne prispela k prospešnému dialógu medzi divadelnými teoretikmi – plnohodnotne si vymieňajúci najnovšie výsledky svojich bádání z aktuálne riešených grantových úloh, príp. kontinuálnych vedeckých projektov. Prejavom takéhoto komunikačného spriaznenia istotne patrila aj prítomnosť šéfredaktorov významných, indexovaných českých teatrologických magazínov (*Theatralia*, *Divadelní revue*). Ich bezprostredná účasť na tejto konferencii zároveň svedčila o čulom záujme o aktuálne tendencie súčasného teatrologického myslenia a snahy o jeho svedomitie mapovanie.

doc. Mgr. Miroslav Ballay, PhD.
Katedra kulturológie FF UKF v Nitre

Trienále KAZ.KAR vo Ľvove

V dňoch 31. 5. – 2. 6. 2019 sa v malebnom historickom meste Ľvov na západe Ukrajiny konal Medzinárodný benefičný rozprávkový festival – trienále Kaz.Kar 2019. Miestne Centrum pre kultúrnu a umeleckú iniciatívu (Centre for Cultural & Arts Initiatives) zorganizovalo trojdňový festivalový program zameraný na fenomén rozprávok vo výtvarnom, literárnom, scénickom i tanečnom umení. Vskutku nesmierne nabitý program prebiehal na rôznych miestach historického centra Ľvova (v Paláci kultúry, Ľvovskom oblastnom bábkovom divadle i Ľvovskom dramatickom divadle a i).

Prvý deň rozprávkového trienále sa uskutočnila vedecká konferencia s názvom *Súčasná vizualizácia rozprávky: kniha, scéna, animácia*. Zúčastnili sa jej divadelní praktici, ale aj teoretici, pedagógovia vysokých škôl či dokonca spisovatelia a knižní ilustrátori. Diskutovali o rôznych podobách, dimenziách rozprávky a jej mieste nielen v umelecko-praktickej sfére, ale aj pedagogicko-výchovnom procese.

Dominantou súčasťou festivalu sa stali tiež súťažné prehliadky, workshopy, výstavy, tanečné vystúpenia, scénické čítania rozprávok, literárne dielne ako aj početné divadelné predstavenia hlavného programu.

Divadelnú sekciu programu festivalu pochopteľne tvorila špeciálna kategória detského divadla v rozličných podobách tvorivého spracovania a interpretovania rozprávkových námetových látok. Väčšinou sa týkali ukrajinskej kultúrnej tradície ako aj koreňov národnej identity. Medzinárodná porota hodnotila najmä jeho estetickú stránku i celkovú úroveň. Okrem domácich ukrajinských súborov sa na tejto prehliadke rovnako zúčastnili divadlá z Bieloruska, Česka, Poľska a i.

Pomyselným vyvrcholením festivalového programu sa stala muzikálová inscenácia *Levi kráľ* v podaní profesionálneho Kijevského hudobno-dramatického divadla vo vizuálne opulentnom, výpravnom predvedení populárnej rozprávkovej predlohy, ktorá bola pre detského diváka známa najmä z početných filmových spracovaní. Populárny muzikál pochopteľne vyvolal evidentný záujem i širšej verejnosti.

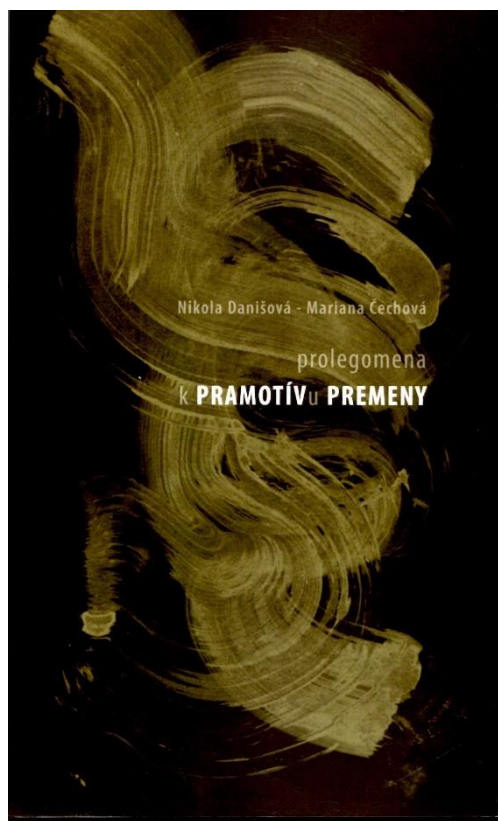
Zo zahraničných profesionálnych súborov zaujalo najmä divadlo NEMNO z poľského Rzeszowa s inscenáciou *Červená čiapočka*. Herec, režisér a výrobca bábok Henryk Hryniewicki preukázal vo svojom diele divadla jedného herca komplexnú bábkovú tvorbu s tvorivým využitím všetkých jej elementov. Vystačil si prakticky s jedným kufrom ako dominujúcim scénickým prvkom, z ktorého postupne vyťahoval a animoval všetky rekvizity, objekty a predmety na vzbudenie ilúzie bábkového divadla. Detský divák sa tak stal svedkom premeny objektov (často náhodných úlovkov z hercovho kufra) na divadelné znaky priamo pred ich očami. Vznikla teda možnosť rozvíjania jeho vlastnej fantázie i imaginatívnosti. H. Hryniewicki svojím tvorivým umom predviedol bábkové majstrovstvo progre-

sívnejších tendencií alternatívneho bábkového divadla.

Samotná účasť na rozprávkovom trienále, v inšpiratívnom kultúrnom centre Lvova s množstvom kultúrnych pamätihodností a silným *genius loci*, rozhodne podnietila vlastný záujem o málo známe teritória ukrajinskej kultúrnej tradície v súvislosti s rozprávkovou tvorbou, prepojenou s ľudovou slovesnosťou ako aj súčasné podoby ukrajinského divadla (amatérskeho i profesionálneho).

doc. Mgr. Miroslav Ballay, PhD.
Katedra kulturológie FF UKF v Nitre

**DANIŠOVÁ, Nikola – ČECHOVÁ, Mariana:
Prolegomena k pramotívu premeny**

V kalendárnom roku 2019 uviedlo vydavateľstvo Verbum Praha na vedeckú scénu novú publikáciu s názvom *Prolegomena k pramotívu premeny*. Už zo samotného názvu titulu je možné vyčítať, že autorský

tandem Nikola Danišová a Mariana Čechová prezentuje postihnutie osnovných tematických segmentov v kultúrotvorných prapříbehoch. Ústredným motívom celej publikácie je téma ľudskej transformácie a jej skúmania v mýtoch, rozprávkach, ale aj v bájach, eposoch či religióznych textoch z rôznych kultúr sveta (Európa, Ázia, Amerika, Afrika, Austrália). Ako uvádza Mariana Čechová hneď v úvode ide „o čiastkovú materiálovú rekognoskáciu pramotívu premeny, resp. o jeho klasifikačnú či typologickú stratifikáciu“ (Danišová-Čechová, 2019, s. 5).

Monografia ako autorky samy uvádzajú patrí jednak z hľadiska tematického zamerania aj v rámci odbornej profilácie do novo ustanovenej literárnovednej oblasti arcitextuálna tematólogia, ktorá je rozvíjaná v Oddelení semiotických štúdií Ústavu literárnej a umeleckej komunikácie FF UKF v Nitre (M. Čechová, L. Plesník). Zároveň ide o čiastkový výsledok riešenia projektu APVV-17-0026-Tematologická interpretácia, analýza a systemizácia arcinaratívov ako semiotických modelov životného sveta a existenciálnych stratégií. Knižka je označená za prolegomenu k plánovanému hlavnému dielu – tematólogickému slovníku, ktorého cieľom má byť zmapovanie hĺbkového zmyslu metamorfických motívov (Ibid., s. 6).

Z hľadiska obsahu je text monografie rozčlenený na dve hlavné kapitoly: *Marginálie k pramotívu premeny* a *Marginálie k pramotívu smrti*. Prvá časť predstavuje sondáž „metamorfických motívov v užšom zmysle“ a v druhej je pozornosť venovaná „arcimotívom smrti ako jedným z najvýznamnejších či limitných prípadov premeny v širšom zmysle“ (Ibid., s. 6).

Autorky sa venujú analýze, komparácii a interpretácii jednotlivých mytologických príbehov a rozprávok nevynímajúc náboženské texty, aby následne aj na základe etymologickej analýzy odhalili originálne momenty semiotického chápania pramotívu premeny. Rezonuje tak aj ako rezíduum prechodových rituálov, pričom v texte nájdeme odkazy na teóriu „les rites de passage“ francúzskeho antropológa A. van Gennepa. Prvá časť textu kapitoly *Marginálie k pramotívu premeny* podáva výklad o dvoch typoch transformácie hlavného protagonistu v mytologických príbehoch a rozprávkach. Ide o trestajúcu transformáciu a sice spravodlivú a nespravodlivú premenu.

V tejto súvislosti v texte nachádzame viaceré nielen explicitne prítomné inšpirácie pre čitateľa uvažovať o typológii postáv z hľadiska archetypov hrdinu či dieťaťa, ale aj Veľkej matky (C.G. Jung). V kontexte nespravodlivého testu autorky venujú pozornosť postave obete, ktorá podlieha pôsobeniu inej postavy označenej ako vinník (agresor). Fenomén obete nie je len fosiliou z (archaickej) minulosti. Stojí za povšimnutie, že tento fenomén sa vzťahuje ku kľúčovým prvkom všetkých náboženstiev. Spomedzi viacerých vystupujú do popredia práve mýty, ale aj rituály a tabu či zákazy. Téma nespravodlivej premeny môže vzbudzovať záujem o konfrontáciu s teóriou „mimetickej túžby“ francúzskeho literárneho vedca, antropológa R. Girarda, ktorý vydaním knižky *Násilie a posvätno* (La Violence et le sacré, 1972) venovanej vytváraniu mechanizmu obetného baránka vyvolal živý diskusiu.

Z hľadiska motívu spravodlivej premeny ako prostriedku protagonistovej odmeny sa tento v arcinaratívoch uplatňuje na troch úrovniach: sociálna, somatická a psychická (personálna) premena (Danišová-Čechová, 2019, s. 32-33). V závere kapitoly autorky konštatujú, že trestajúca premena by mohla byť vyjadrením neakceptovateľnosti vinníkovho konania a úsilia o jeho elimináciu, na druhej strane motív premeny za odmenu by mohol predstavovať semioticko-fikčnú projekciu hlboko zakorenenej ľudskej potreby duchovnej kultivácie a súčasne poznania, že „hraničné situácie“ (K. Jaspers, pozn. K.G.) determinujú ľudskú psychiku a nové vzorce správania nevynímajúc prežívanie sveta a miesta človeka v ňom (Ibid., s. 55).

Druhá kapitola Marginálie k pramotívu smrti otvára širší diapazón tém týkajúcich sa sociálnej reprezentácie smrti a jej ikonizácie v umení. Na základe výskumu autorky konštatujú, že „v klasickej rozprávke sa tento motív – oproti laickému povedomiu tak trochu paradoxne – vyskytuje častejšie (a neraz i v takpovediac surovejšom, krutejšom vide) než vo väčšine iných literárnych žánrov“ (Ibid., s. 57). Pozornosť venujú personifikácii smrti, jej zobrazovaniu a filozofii farieb, funkcii výrazových prostriedkov, ako aj jej rodovému určeniu v kontexte európskych arcinaratívov. Z hľadiska pramenného materiálu autorky čerpali z príbehov nemeckých bratov Jacoba a Wilhelma Grimmovcov. Výber zdôvodňujú na základe manifestácie smrti „v osobitne reprezentatívnej podobe (z modelovo-typologického

hľadiska)“ (Ibid., s. 60). Primárne ide o dve rozprávky Grimmovcov Frau Holle a Der Gevatter Tod (1812). Rozprávka Der Gevatter Tod v preklade Kmotor Smrť o smrti a krstnom synovi, z ktorého kmotor (existujú variácie s rodovým označením kmotra) urobí zázračného lekára. Motív darov smrti, oklamania smrti človekom a jej pomsty pripomína trochu v inom kontexte Platónov dialóg Charmidés, v ktorom Sokrates vystupuje v úlohe lekára, ktorý pozná liek proti bolesti hlavy.

Úvodná časť druhej kapitoly sa sústreďuje na figurálne zosobnenia smrti, kým druhá časť je zameraná na smrť ako dôsledok konania postáv. Zvolený prístup s odvolaním sa aj na motív smrti ako Frau Holle (ruský ekvivalent baba Jaga, slovenský Perinbaba, český pani Zima) umožnil autorkám „stopovať“ mytologickú podstatu tejto postavy a zároveň akcentovať vznik prototypu, resp. stereotypu ženskej (materskej) postavy zlej macochy v ľudových rozprávkach. Macocha je negatívnou postavou a nositeľkou negatívnych vlastností vykresľovaná ako škodca. Reflexia pramotívu smrti v tomto kontexte tak zachytáva mytologickú postavu Frau Holle, (pred)kresťanskú kmotru Smrť až po postavu zlej macochy. Autorky na základe ich zistení postulujú závery primárne v axiologickej rovine a upozorňujú tým na modely smrti, ktoré v dejinách ľudstva variujú od chápania smrti ako nezvratného faktu cez smrť ako „krutý los“, ale spravodlivú až po usúvztážnenie postavy macochy s uvedenými nositeľ/ka/mi smrti ako zosobnenie rýdzeho zla (Ibid., s. 99).

Zdanlivo úzky okruh čitateľov orientujúcich sa v oblasti arcitextuálnej tematológie či zaujímajúcich sa o analýzu, interpretáciu, komparáciu a systemizáciu mýtov a rozprávok, autorky rozširujú aj o „nezasvätených“ pričom nerezignujú na adekvátnu hĺbku a šírku spracovanej problematiky. Monografiu *Prolegomena k pramotívu premeny* je nutné vnímať ako cenný príspevok do diskurzu v oblasti literárnej vedy, semiotiky, folkloristiky, antropológie, ale aj kulturológie.

Predložená publikácia je písaná logicky, konzistentným a kultivovaným štýlom, jazyková a formálna úroveň je na vysokej úrovni. Za osobitú považujeme citeľnú zanietenosť autoriek a oceňujeme vlastný spôsob uchopenia danej problematiky, čo čitateľovi prináša nové náhľady a prepojenia kľúčových konceptov. Autorky sa opierajú o pôvodné

pramene, domácu i zahraničnú odbornú literatúru, ktorá im umožnila aplikovať ich odborné znalosti, ako aj rozvíjať ich vedecký výskum. Kniha napriek autorkami naznačenými limitáciami (materiálová šírka, hĺbka zmyslu metamorfických motívov) vťahuje čitateľa do prostredia zložitého semiotického problému analýzy a interpretácie motívu premeny hlavného protagonistu aj prostredníctvom implicitne prítomných otázok týkajúcich sa života a smrti, zmyslu, existenciálnych strachu, úzkosti a zúfalstva, ďalej odmeny a testu, viny a obete, spravodlivosti a krutosti.

Na záver môžeme konštatovať, že predložená monografia v mnohých ohľadoch ponúka originálne prístupy a výsledky.

DANIŠOVÁ, Nikola – ČECHOVÁ, Mariana. *Prolegomena k pramotívu premeny*. Praha: Verbum, 2019. 117 s. ISBN 978-80-87800-52-2.

Literatúra

Danišová, N. – Čechová, M.: *Prolegomena k pramotívu premeny*. Praha: Verbum, 2019. 117 s. ISBN 978-80-87800-52-2.

*Mgr. Katarína Gabašová, PhD.
Katedra kulturológie, FF UKF v Nitre*

**V divadle odovzdali Ceny Pavla Straussa
Ich novými držiteľmi sa stali básnik a textár
Kamil Peteraj, herečka Zuzana Kronerová,
režisér Juraj Jakubisko a spevák a skladateľ
Miroslav Žbirka.**

Ceny Pavla Straussa, známeho lekára i liečiteľa duší, sú opäť v ďalších správnych rukách. K doterajším 24 držiteľom týchto cien, medzi ktorými sú napríklad Ján Chryzostom Korec, Emília Vášáryová, Milan Rúfus, Peter Dvorský, Jaroslav Siman, Peter Michalica, Pavol Hammel, Jozef Bednárík, Božidara Turzonovová či Marián Varga, pribudli štyri ďalšie významné osobnosti slovenského kultúrno-spoločenského života. Počas slávnostného programu 5. novembra v Štúdiu Divadla Andreja Bagara v Nitre si ceny za rok 2017 a 2018 prevzali Kamil Peteraj, Juraj Jakubisko, Zuzana Kronerová a Miroslav Žbirka. Ocenenia im Katedra kulturológie Filozofickej fakulty UKF v Nitre a Kulturológická spoločnosť udelila za trvalý prínos v oblasti kultúry a umenia.

Videolaudácia aj hudobné pozdravy

Večer v režii Petra Oravca, v produkcii Veroniky Moravčíkovej a v spolupráci s Mediálnym centrom FF UKF moderovali herečka Nového divadla Ľubomíra Dušaničová a Vojtech Bartko. V sále privítali hosti z akademického, spoločenského a kultúrneho života mesta a, samozrejme, predstavili čerstvých laureátov Cien Pavla Straussa. Zároveň sa publikum s ocenenými osobnosťami zoznámilo prostredníctvom krátkych videoreportáží a slávnostných videolaudácií od herečky Evy Pavlíkovej (Kamilovi Peterajovi), producentky a herečky Deany Jakubisko-Horváthovej (svojmu manželovi Jurajovi), Jána Štrassera (Zuzane Kronerovej) a Kamila Peteraja (Miroslavovi Žbirkovi).

Oceneným zaspievali Pavol Hammel, Martina Kertészová s kapelou Ľudovo a Dano Heriban Trio, jeden zo svojich songov z muzikálu Obchod na korze v režii Nitranu Petra Oravca uviedla samotná ocenená Zuzana Kronerová.

Cenu berie s plným srdcom

Ceny laureátom odovzdávali syn Pavla Straussa MUDr. Jozef Strauss a predseda Kulturológickej

spoločnosti Mgr. Jozef Palitefka, PhD., z Katedry kulturológie FF UKF v Nitre.

Prvý ocenený Kamil Peteraj, autor desiatok skvelých básní a piesňových textov, prekladateľ, dramaturg a scenárista, si v poďakovaní dovolil zacitovať gréckeho filozofa Plutarcha, ktorý povedal, že chvála je druh opovrhnutia. „Je to strašná veta, keď ju logicky rozoberiete, ale keď človek túto vetu spozná ako mladý, zistí, že všetko treba prijímať s veľkou pokorou,“ povedal Kamil Peteraj. „Túto cenu si veľmi vážim, beriem ju s plným srdcom, dokonca rozmýšľam, či som jej hoden, ale veľmi pekne ďakujem. Táto cena je pre mňa veľká v jednej veci - je diskretná, ako keby placho ide pomimo všetkých bulvárnych cirkusov, o to viac je v nej hĺbky a ducha toho človeka, od ktorého toto všetko pochádza. Na Slovensku sme nemali veľa etikov, humanistov, veľkých mysliteľov, ale Pavol Strauss určite patrí na tom piedestáli veľmi veľmi vysoko, pretože sa snažil nejakým spôsobom priblížiť k Bohu a to sú veci v koreňoch národa vždy veľmi podstatné. To, čo zanechal, je také veľké bohatstvo, že by sme sa ním mali viac a hlbšie zaoberať a spoznať ho.“

Naplniť človeka pravdou

Kto by nepoznal také filmové skvosty ako Kristove roky, Vtáčkovia, siroty a blázni, Tisícročná včela, Sedím na konári a je mi dobre či Bathory...? Ich autor, filmový i operný režisér, spisovateľ, scenárista, kameraman a výtvarník Juraj Jakubisko, ktorého filmovou poetikou prirovnávajú k Fellinimu, vo svojich slovách humorne priznal, že veľa cien v poslednej dobe dostáva za to, že žije. „Bolo by to ale veľmi nostalgické, keby som len žil a spomínal, preto som rád, že nielen ja, ale aj všetci dnes ocenení ešte stále pracujeme. Tá vôňa kvetov kytice, tá t'archa ocenenia, ktoré si nesmierne vážim a za ktoré veľmi

pekne ďakujem, to všetko je také povzbudenie,“ zamyslel sa Juraj Jakubisko. Ako povedal, krédom jeho tvorby bola vždy myšlienka, že film bez divákov je mŕtvy film. On sa preto vždy snažil osloviť diváka, rozosmiať, rozplakať ho, dať mu nejakú nádej, poučenie... Druhým krédom, ktorým sa riadi, je zmysel a poslanie filmu - naplniť človeka úžasom. „Aj úžas sa ale vekom mení. V mladosti som si myslel, že tým „úžasom“ má byť „fantázia“, teraz si myslím, že naplniť človeka úžasom znamená naplniť ho pravdou,“ dodal režisér, ktorý aktuálne pracuje na Perinbabe 2.

Čerešňa od študentov žije

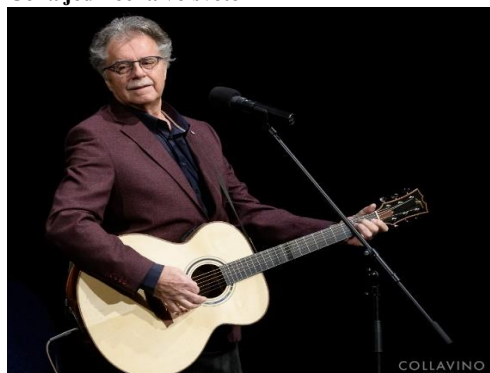
Herečka, šansonierka a pedagogička Zuzana Kronerová, známa z desiatok vynikajúcich divadelných a filmových postáv u nás i v Česku, bola tretou ocenenou osobnosťou. Do Nitry prišla rovno zo skúšky v Prahe. Poďakovala študentom i porote za cenu, ktorou sa cíti byť poctená a potešená. „Neviem, či si túto cenu zaslúžim, lebo Pavol Strauss bol vynikajúci v mnohých oblastiach, ale aj ako lekár zachraňoval ľudské životy a to je to najdôležitejšie a najužitočnejšie. U nás hercov nejde o život, keď sa dielo alebo výkon nepodarí, nikto nezomrie, nanajvýš diváci odídu z kina či divadla otrávení,“ povedala s úsmevom herečka. „Veľmi si túto cenu vážim, vážim si, že jej myšlienka vznikla na pôde Katedry kulturológie. Pozdravujem jej pedagógov a hlavne študentov. Chcem im povedať, že čerešňa, ktorú som od nich dostala pred pár rokmi (na podujatí študentov Katedry kulturológie FF UKF Kultúrne potulky 2017, pozn. red.) žije a veľmi sa z nej teším!“

Bol pracovne v Londýne

Spevák a skladateľ, výrazná osobnosť nielen česko-slovenskej populárnej hudby a prvý slovenský držiteľ Zlatého slávika z roku 1982 Miroslav Žbírka do Nitry, žiaľ, neprišiel pre pracovné povinnosti v Londýne. Cenu za neho prebrala jeho dcéra Denisa Vrbická Žbirková. Ako stojac na pódiu povedala, je dojatá a je pre ňu veľká česť prebrať za otca túto cenu. „Veľmi si ju vážim ja aj on, v jeho mene chcem veľmi pekne poďakovať, ale nemohol prísť, keďže je stále veľmi zapálený do práce, čo je pre mňa neuveriteľné,“ uzavrela speváková dcéra.

Cena jedinečná vo svete

Štrnásty ročník udeľovania Cien Pavla Straussa je za nami. Ako povedal ich zakladateľ, profesor Jozef Leikert, je veľmi rád, že táto tradícia celé roky pokračuje ďalej. Je to celoštátna cena, ocenenie v takejto podobe ako UKF neudeľuje žiadna iná vysoká škola na svete. „Ocenení sú úžasní, Slovensko má však veľa osobností, takže mnohí to nemôžu dostať. Ale ak to študenti vybrali, treba veriť, že vybrali tých správnych, napokon však výber potvrdila aj porota pedagógov. Ak je to cena za trvalý prínos do

oblasti kultúry a umenia, tak všetci štyria urobili pre slovenskú kultúru veľmi veľmi veľa a ja sa teším, že práve oni sa teraz stali laureátmi tejto ceny,“ dodal Jozef Leikert. Cena Pavla Straussa nesie meno humanistu, filozofa, spisovateľa a lekára Pavla Straussa (1912-1994). Rodák z Liptovského Mikuláša ovládol minimálne 7 jazykov, zaujímal sa o literatúru, hudbu, duchovno, bol vynikajúci klavirista. Od 12 rokov až do smrti si písal denník. Takmer 40 rokov života pôsobil v Nitre, ľudia si ho pamätali ako láskavého človeka a skvelého doktora. Cena Pavla Straussa vznikla na Katedre kulturológie FF UKF v Nitre, založil ju v roku 2005 prof. PhDr. Jozef Leikert, PhD., Litt. D. Udeľovanie cien organizuje UKF v Nitre, Katedra kulturológie FF UKF a Kulturologická spoločnosť. Nominantov na Cenu Pavla Straussa navrhujú študenti a pedagógovia Katedry kulturológie FF UKF a členovia Kulturologickej spoločnosti. Koneční laureáti vstúpia z ich tajného hlasovania. Tento rok udeľovanie cien podporili Mesto Nitra, Nitriansky samosprávny kraj a Rotary klub Nitra Harmony.

Ing. Jana Černáková

Rektorát UKF v Nitre - Oddelenie médií

Foto: Collavino Photography, Henrich Mišovič